

A. S. Neill: Egy iskolamester kétségei között (A Dominie In Doubt)

november 4, 2014

„Homer Lane-nek, akinek már az első előadása meggyőzött arról, hogy a nevelésről mit sem tudok. Nagyon sokkal tartozom neki, de figyelmeztetnem kell olvasóimat, hogy ő semmiképpen sem vonható felelősségre mindazért, ami ezeken a lapokon olvasható. Sosem értettem meg őt eléggé ahhoz, hogy csodálatos pedagógiai elméletét tökéletesen kifejtsem.”

1. fejezet

– Csak mondja el az őszinte véleményét az *Egy iskolamester naplójáról*. Nagyon szeretném hallani! – mondta Macdonald miközben egy ócska bicskával kaparászta a pipáját. Macdonald jelenleg a Tarbonny Elemi Iskola igazgatója; jól ismerem a helyet, magam is ott voltam két éven át segédtanító.

Hat napja írt nekem, hogy jöjjek el hozzá egy kis vakációra, mire én már pakoltam is, és Euston felé vettem az irányt.

A ma esti vacsorát az én tiszteletemre rendezte, a vendégek a környékbeli iskolák tanárai és azok feleségei; egyiküket sem ismertem. Beszélgettünk a háborúról, a drágulásról, meg ezer más témáról. Egyszer csak valaki megemlítette a pedagógiát, és persze egyből az én szerencsétlen *Naplóm* került terítékre.

Nagyon szerettem volna folytatni egy bizonyos Mrs. Brownnal megkezdett diskurzusomat a kistestű Minorca-tyúkokról meg a nagytestű Buff Orpington-csirkékről, de akaratom ellenére belerángattak a szerencsétlen társalgásba. Mikor mindenki elment, Mcdonald újra felhozta a témát.

– Nem valami fair dolog megkérdezni – jelentette ki Mrs. Macdonald – egy író a saját művéről. Egy író nem tudja megítélni a saját könyvét, ahogy egy anya sem a saját gyerekeit.

– Ezzel egyetértetek! – mondtam. – Senki sem tudja a viselkedését megítélni, könyvet írni pedig a viselkedés részét képezi. Ezen kívül, van még egy ennél is nyomósabb érv, amiért nem tudja megítélni saját munkáját – tettem hozzá.

– Mert sosem olvassa el? – vigyorgott Macdonald.

Megráztam a fejem.

– Egy író már cseppet sem érdekli a műve az után, hogy kiadták.

Macdonald rám szegezte a tekintetét. Nyilvánvalóan nem hitt a komolyságomnak.

– Csak nem azt akarja mondani, hogy nem érdekli a *Napló*?

– Cseppet sem! – vágtam rá.

– Komolyan mondja? – kötötte az ebet a karóhoz Macdonald.

– Kedves öregem, Mac – mondtam – egy író ne is merészelje elolvasni saját könyvét!

– Ne merészelje? Miért?

– Mert öt perccel a megírása után már elavult a mondanivalója.

Egy teljes percig némán pipáztunk. Macdonald, úgy tűnt, épp emésztgeti a megjegyzésemet.

– Tudja – folytattam –, amikor a nevelésről szándékozom olvasni, akkor tanulni is akarok valamit, és akitől tanulni is tudnék, az biztos nem az, aki öt perccel azelőtt voltam.

– Azt hiszem, értem – jelentette ki Macdonald. – Rájött, hogy

amit öt éve írt, az rossz. Erről van szó?

– Fején találta a szöveget, Mac!

– Erre nem kellett volna öt évet várnia – mondta kedves vigyorral az arcán. – Én megmondtam volna azon a napon, amikor a könyvét kiadták – a legelső példányok egyikét vettem meg.

– Mindazonáltal – folytatta – nem értem, miért kellene egy könyvnek öt év alatt mondanivalóját veszítenie. Mármint, ha igaz, amit írnak benne. Az igazság örök.

– Mi az igazság? – kérdeztem gyanakvóan. – Mindannyian azt hittük, tudjuk az igazságot a gravitációról. Aztán jött Einstein a relativitás elméletével, és közölte velünk, hogy rosszul tudjuk.

– Tényleg? – kérdezte Macdonald a bajsza alatt somolyogva.

– Csak az újságokat idéztem – tettem hozzá gyorsan. – Halvány sejtelmem sincs, mi az a relativitás. Még az is lehet, Epstein mondta – nem, az nem lehet, ő szobrász volt.

– Eltereli a szót! – mondta Macdonald.

– Engem hibáztat érte? – kérdeztem. – Azt akarja kicsikarni belőlem, hogy megmondjam, mi az igazság. Én nem vagyok filozófiaprofesszor, csak egy falusi tanító. Csak annyit mondhatok, hogy a *Napló* nekem az igazság ... volt... öt évvel ezelőtt. De már nem az.

– Akkor mi az őszinte véleménye a *Naplóról* mint pedagógiai műről?

– Mint pedagógiai mű a *Napló* fabatkát sem ér.

– Nem rossz a kritika – közölte Macdonald szárazon.

– Azért mondom ezt – folytattam –, mert amikor írtam, semmit nem tudtam a pedagógia legfontosabb tényezőjéről, nevezetesen a gyermekpszichológiáról.

– De hiszen – szólt közbe meglepődve Mrs. Macdonald, aki eddig nagy érdeklődéssel hallgatott minket – én azt hittem, hogy a gyerekekről szóló részek voltak a legértékesebbek a könyvében.

– Talán igen – feleltem –, de én akkor a felnőttek szemszögéből néztem a gyerekeket. Úgy gondolkoztam róluk, ahogy ők énrám hatással voltak, és nem úgy, ahogy ők saját magukra voltak hatással. Mondok egy példát. Azt hiszem, írtam valamit arról, hogy kivetném a főzést és famegmunkálást a tanmenetből. Nagy bakot lőttem ezzel, bizony nagyot.

– Örülök, hogy végre belátja – közölte Macdonald. – Én mindig is úgy véltem, minden fiú legyen képes megjavítani egy tyúkólt, és minden lány tudjon megfőzni egy vacsorát.

– Na, akkor visszavonom, amit az előbb mondtam – vetettem oda gyorsan.

Macdonald rám bámult, miközben a felesége érdeklődve tekintett föl a kézimunkájából.

– Ha az a célja, hogy a fiúkból asztalost, a lányokból szakácsnőt képezzen – magyaráztam – akkor fenntartom a véleményemet: a főzésnek és famegmunkálásnak nincs helye a tanmenetben.

– De ember! Akkor mire való az iskola? – Macdonald szemében harcos fényt láttam felvillanni.

– A kreativitásra, az önkifejezésre. Csak ezek számítanak a nevelésben. Nem érdekel, mit tesz egy gyerek azért, hogy kibontakoztassa a kreativitását; lehet az asztalfabrikálás, vagy zabkásafőzés, vagy rajzolás, vagy...vagy...

– Vagy hógolyókészítés! – sietett a segítségemre Macdonald.

– Vagy akár az – mondtam. – Sokkal többet lehet tanulni egy hógolyó elkészítése által, mint egy órás nyelvtan-előadás meghallgatásával.

Mrs. Macdonald az ölébe ejtette a kézimunkáját, felhorkanva eretnek megjegyzésem.

– Teljes képtelenség, amiket itt összehord! – mondta Macdonald, miközben a kandallóhoz hajolt, hogy kiürítse pipájából a hamut a rácson.

– Rendben – mondtam vidáman. – Vesézzük ki a témát! Arra kényszerít egy egész osztálynyi gyereket, hogy egy órán keresztül mukkanás nélkül üljenek magával szemben, és megfenyegeti őket, hogy ha nem figyelnek oda a főnevekre meg névszókra, akkor megveri őket.

– Fegyelem! – közölte Macdonald.

– Nem igazán érdekel, minek hívja. Szerintem, ostobaság.

– De álljunk meg egy szóra, öregem! Nem tud tanítani, ha a gyerekek figyelmét nem tartja fenn.

– És akkor sem tud tanítani, ha fenntartja – jelentettem ki. – Egy gyerek csak akkor tanul, ha érdeklő a téma.

– De a fegyelmezés által az érdeklődését is felkelthetjük – mondta Mrs. Macdonald.

Megráztam a fejem.

– Azzal csak a figyelmüket szerezheti meg.

– De az ugyanaz! – mondta Macdonald.

– Nem, Mac – feleltem. – Az nem ugyanaz! A figyelem azt jelenti, hogy tudatosan fordítja a gyerek elméjét egy dolog felé. Ha az érdeklődését is felkeltjük, akkor a tudata és a tudatalattija egyszerre fordul a téma felé. Ha egy gyereket a szíjtól való félelemmel vesz rá, hogy figyeljen, akkor elméjének legkevésbé fontos részét vonja be – a tudatost. Amíg a táblát bámulja, a tudatalattija egész mással van elfoglalva.

– Mi mással? – kérdezte Mac.

– Nagy valószínűséggel gondosan kidolgozott tervet eszel épp ki arra nézve, hogyan gyilkolná meg magát – közöltem. – És én ezért nem is hibáztatom őt – tettem hozzá.

– És mi van a hógolyókkal? – vont kérdőre Macdonald.

– Amikor egy gyerek hógolyót készít, akkor az érdekli őt. Egész lényével a tevékenységére koncentrál, vagyis a tudata és a tudatalattija együtt dolgozik. Abban a pillanatban ő egy művész, egy alkotó ember.

– Vagyis ez az új pedagógia? A hógolyógyúrás? – ríposztzott Macdonald.

– Nem, nem igazán – mondtam –, azt akarom csak mondani, hogy egy hógolyó meggyúrása közelebb áll az igazi tanuláshoz, mint az a libatömés, amit mi manapság tanításnak nevezünk.

Duncan nem szível engem. Ő Macdonald barátja, olyan huszonhárom év körüli tanító, épp most szerelt le. A seregben őrnagy volt, és úgy tűnik, még nem dolgozta fel az élményt. Az egyszeri ember csak felfuvalkodott hólyagnak hívná. Tegnap este azon kérődzött, hogy a helyettesítő nyugdíjas tanító milyen gaztetteket követett el, amíg Duncan aktív szolgálatban volt. Szerinte az öreg hagyta az iskolát elzúlleni.

– Nem fogja elhinni – hallottam, ahogy Macdonaldnak magyarázott – , amikor hazaértem, látom, hogy a fiúk és a lányok ugyanazon a játszótéren játszanak! Hihetetlen, de voltak, akik az utcán játszottak! És a fegyelem! Szörnyű!

Szegény gyerekek! Már látom is lelki szemeim előtt, ahogy Duncan felsorakoztatja őket, mint valami újoncokból álló szakaszt, és bemasíroztatja őket a terembe; soha egy mosoly vagy mukkanás sem engedélyezett. Macdonald meséli, hogy minden gyereknek számot adott, és azzal jelöli meg az irkájukat.

És a legszebb az egészben, hogy Duncan magát a haladóbb

szemléletű tanárok közé sorolja. Olvassa a pedagógiai folyóiratokat, és lelkesen merül bele az aritmetika és földrajz új tanítási módszereibe. Az iskolája innen csak másfél mérföldre van, és remélem, átlátogat Machez, amíg én itt vagyok nála.

Ismerem a régi típusú tanítót, és ismerem az új típusút is. Az előbbit jobban kedvelem. Sok hibája volt, de valamit mégis képes volt tenni a gyerekek emberi oldaláért. Az új típusú viszont komoly veszélyt jelent a gyerekekre nézve. A régi iskolamester megverte a gyerekeket, hogy a tanfelügyelő előtt jól viselkedjenek. Az új típusú tanító azért veri meg őket, mert ő úgy gondolja, fegyelmezettnek kell lenniük, és az élet csatáit csak így bírják majd megvívni. Nem látja, hogy amit erőszakkal akar elérni, azzal épp az ellenkezőjét éri el; maga alá rendeli a gyerekeket, és kiöli belőlük a kezdeményezőkészséget, önbizalmat és eredetiséget.

Amit viszont az új tanító remekül csinál, az a bérrabszolgák előállítására. Az iskolai fegyelmezés minden gyerekben elülteti a kisebbségi érzést – a pszichológusok kifejezésével élve, a kisebbségi komplexust. A dolgozó osztályok pedig hatalmas kisebbségi komplexusban szenvednek. Különben nem volnának hajlandók bérrabszolgák maradni. A félelem, amit Duncan elültet a gyerekekben, velük marad életük végéig. Amikor majd felnőttkorában belép a műhelybe, tudat alatt Duncannel fogja azonosítani a brigádvezetőt; félni és gyűlölni fogja. Úgy vélem, hogy a sztrájkok sokszor a tanárok elleni lázadás leképeződései. Hiszen köztudott, hogy a tudatalatti infantilis.

[...]

Folyt. köv.!

A könyv teljes egészében itt olvasható angolul

ELŐSZÓ a könyvhöz: „Két zseni találkozása” a Taní-Taní oldalán

Kapcsolódó oldalak:

- A. S. Neill: Egy iskolamester naplója (1915) – részletek-1
- A. S. Neill: Egy iskolamester naplója (1915) – részletek – 2
- A. S. Neill: Egy iskolamester naplója (1915) – részletek-3
- A. S. Neill: Egy iskolamester naplója (1915) – részletek-4
- Egy százéves könyv – A. S. Neill rendhagyó naplójáról a Taní-Tani-ban
- Homer Lane-ről a Taní-Tani oldalain (Fóti Péter: A hiányzó láncszem)
- Homer Lane: A Little Commonwealth kezdetei